

ISMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN EĞİTİM ANLAYIŞININ MEB 2023 EĞİTİM VİZYONUNA YANSIMALARI

Doç.Dr. Yücel NAMAL *

Duygu KARTAL İNCEBACAK **

Öz: Eğitim olgusu dönemden döneme, her felsefeye göre farklılık göstermektedir. Bu tanımların hiçbiri yanlış değildir; fakat bu tanımlar toplumun geçirmiş olduğu dönüşümlere, toplumların ihtiyacına göre şekillenmektedir. Bu çalışmada Türk düşün ve eğitim hayatında özgün bir yeri olan İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışı ile Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin 2018 yılında yayımladığı 2023 Eğitim Vizyonunda yer alan temel yaklaşım ve hedefler karşılaştırılmıştır. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu birçok araştırmacı tarafından Türk pedagojisinin kurucusu ve Köy Enstitüleri'nin fikir babası kabul edilmektedir. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun hayatı ve eğitime dair görüşlerinden sonra MEB'in 2023 Eğitim Vizyonu'nun temel yaklaşımı ve hedefleri altı konu başlığı altında ele alınmıştır. Eğitime dair görüşleri güncelliğini koruyan Baltacıoğlu'nun tespit ettiği sorunlarla çözüm önerileri ve temel yaklaşımları, MEB 2023 Eğitim Vizyonu ile benzerlik göstermektedir. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun istihsal(üretim) okulları liberallerin İş Okulu'na, Marksistlerin Politeknik eğitimine benzemekte ve üretim esaslı bir modeli içermektedir. Bu yönüyle Türkiye'nin iş gücünü yetiştirme ve üretim odaklı bir eğitim modelini inşa etme sürecinde İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun fikirlerinden yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk, Eğitim, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, MEB 2023 Eğitim Vizyonu.

REFLECTIONS OF ISMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'S EDUCATIONAL APPROACH TO MEB 2023 EDUCATIONAL VISION

Abstract: The phenomenon of education differs from period to period, according to each philosophy. Neither of these definitions is wrong; but these definitions are shaped according to the transformations of the society and the needs of the societies. In this study, the education approach of İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, who has a unique place in Turkish thought and education life, and the basic approaches and goals in the 2023 Education Vision published by the Ministry of National Education (MEB) in 2018 were compared. İsmail Hakkı Baltacıoğlu is accepted by many researchers as the founder of Turkish pedagogy and the father of ideas of Village Institutes. After İsmail Hakkı Baltacıoğlu's life and views on education, the basic approach and goals of the 2023 Education Vision of the Ministry of National Education are discussed under six headings. Baltacıoğlu, whose views on education are kept up-to-date, are similar to the problems identified, solution suggestions and basic approaches with the MEB 2023 Education Vision. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu's production (production) schools resemble the liberals' Business School and the Marxists' Polytechnic education and include a production-based model. In this respect, the ideas of İsmail Hakkı Baltacıoğlu will be used in the process of raising Turkey's workforce and building a production-oriented education model.

Keywords: Turk, Education, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, MEB 2023 Education Vision.

* Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ORCID ID: 0000 0002 8074 0134.
yucelnamal@hotmail.com

** Millî Eğitim Bakanlığı, ORCID ID: 0000 0001 6732 6572. dygkrtlncbck.67@gmail.com

1. Giriş

Eğitim medeniyet kadar eski bir olgudur. İnsanlık devlet kurarak medenileşmiş ve o zamanlardan bu yana eğitim insanlık tarihinde yerini almıştır. Bu nedenle eğitimin tarihi devletlerin tarihi kadar eskidir. Eğitim içeriği, şekli, uygulanışı her çağda o çağın özellikleri, değerleri ve ihtiyaçlarına göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle eğitimi her düşünür kendi felsefesi, çağın değerler sistemi ve kültürü çerçevesinde tanımlamıştır. Eğitimin tanımı ve anlayışı; ideolojilere, felsefelere, çağa ve kültüre göre değişiklik göstermektedir. Türkiye’de yakın döneme kadar Ertürk’ün (1975) eğitimin istendik davranış geliştirme süreci tanımlaması geçerliydi. Günümüzde bireyi, bireyin ilgi ve yeteneklerini merkeze alan tanımlar geçerlidir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2005’te eğitim programlarını yenilemiş, davranışçı eğitim anlayışı yerine bireyi merkeze alan yapılandırmacı eğitim anlayışını benimsemiştir.

Eğitimin hedefini devletin kimliği belirlemektedir, bu nedenle eğitim devletten bağımsız değildir. Her çağın düşünürleri o dönemin anlayışları ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitime yaklaşmış, bu anlayış ve ihtiyaçlara göre bir eğitim anlayışı ortaya çıkarmıştır. İlk Çağ filozoflarından Sokrates, Platon ve Aristo eğitimden erdemli insanlar beklemekte, eğitimi ahlaki davranışların aracı olarak görmektedirler (Şişman, 2014; Aydın, 2014). İlk Türk bilginlerinden olan Farabî ve İbn-i Sînâ da eğitimin en temel görevinin ahlaklı ve erdemli insan yetiştirmek olduğunu söylemektedir (Binbaşoğlu, 2014). Aydınlanma felsefesiyle de eğitim anlayışını akılcılık şekillendirmiş, Descartes “*Düşünüyorum o hâlde varım.*” diyerek eğitimi insanın aklını doğru kullanmasını öğrenmek şeklinde tanımlamıştır (Şişman, 2014). 18. yüzyılda eğitim alanına katkısı olan düşünürlerin başında gelen Jean Jacques Rousseau (1712-1778) da çocukların sözle değil, nesne ve olaylarla karşı karşıya gelerek, bizzat yaparak, yaşayarak öğrenmelerini, özgür bir ortamda eğitim görmelerini, çocuğun kendine özgü ve yetişkinlerden farklı bir dünyası olduğunu savunmaktadır. Rousseau’nun “*Emile*” adlı eseri pedagojik açıdan önemli bir eserdir ve çağdaş eğitimci düşünürlerin günümüzde de bu kitabı inceledikleri görülmektedir. Bu kitapta Rousseau, çocuk ve gencin eğitimle ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır: “*Tabiatın kucağında her şey iyidir; insan elinde her şey yozlaşmış olmaktadır, eğitim sürecinde doğaya uyulması, çocuğun bireysel özelliklerine saygı gösterilmesi önemlidir. Öğrencilerinizi incelemekle işe başlayınız, onları tanımadığınızı göreceksiniz.*” Rousseau, eğitimin çocukların gelişim evrelerine göre düzenlenmesini, eğitimin anlatıma daha fazla fakat duygulara ve mantığa daha çok önem vermesi gerektiğini ifade etmektedir (Rousseau, 2009, 41-112). John Dewey, eğitimi “*yaşamın kendisi*” olarak tanımlamaktadır. 20. yüzyıla kadar süregelen “*ezberci*” ya da kitabî eğitim anlayışını yıkmakta, eğitime yeni bir bakış açısı getirmektedir. Dewey, çocuğu toplumun etkin bir üyesi

olarak görerek Rousseau'nun “doğaya göre adam yetiştirmek” ilkesini “topluma göre adam yetiştirmek” biçimine çevirmektedir.

Eğitimi sosyolojik açıdan inceleyen, eğitim sosyolojisinin temellerini atan Emile Durkheim eğitimi “Yetişkin nesillerin, toplumsal yaşam için daha olgunlaşmamış kişiler uyguladığı eylemdir.” şeklinde tanımlarken, eğitimin amacını bir bütün olarak politik toplumun ve çocuğun bilhassa yazgılı olduğu toplumsal çevrenin ondan talep ettiği fiziksel, entelektüel ve ahlaki şartları çocuğun içinde harekete geçirmek ve geliştirmek olarak ifade etmiştir. Durkheim, eğitimin toplumsal yönüne dikkat çekerek her toplumun eğitiminin farklı olacağını, çocuğun mensup olduğu toplumun özelliğine göre eğitim alacağını, o toplumun ferdi olacağını söylemektedir (Durkheim, 2016, 8). Ziya Gökalp de Durkheimci görüşlere hâkim olup, eğitimin toplumsal yönüne dikkat çekmektedir. Gökalp'e göre eğitim, bireye toplumun milli değerlerini aktararak, milli devletin devamlılığını sağlamaktır. Böylece eğitim, toplumun bireyler üzerinde uyguladığı toplumsallaştırma işidir. Ayrıca Gökalp, eğitimle ilgili şu tanımı da yapmaktadır: “Terbiye bir cemiyette, yetişmiş neslin henüz yetişmeye başlayan nesle fikirlerini ve hislerini vermesi demektir.” (Gökalp, 1973, 321). Gökalp'in bu tanımı Durkheimci görüşün yansımasıdır. Her ikisi de John Locke'un “tabular asa” önermesinden yola çıkmakta; ancak eğitimi toplumsal açıdan ele almaktadır.

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu ise Türk eğitim tarihinde yenilikçi eğitim fikirleriyle özgün bir yere sahiptir. Köy Enstitüleri gibi Türk eğitim tarihinde özgün bir yeri olan eğitim kurumlarının ortaya çıkmasında Baltacıoğlu'nun eğitim görüşlerinin etkisi olmuştur. Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu, “İçtimaî Mektep”, “Talim ve Terbiyede İnkılâp”, “Pedagojide İhtilâl” adlı eserleriyle çağının eğitim sistemini etkilemiştir. Ortaya koyduğu açık hava okulu, “okulsuz toplum” adıyla günümüzde de varlığını sürdürmekte, üretim okulu ise liberal eğitimcilerce iş okulları, sosyalist eğitimcilerce politeknik okullar olarak savunulmaktadır. Onun okulsuz, müfredatsız, kitapsız, zilsiz eğitim düşüncesi günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Üretim okulları ile Baltacıoğlu, yapay bir uygulamayı değil, gerçek hayatın içinde yapılan üretim içinde uygulamayı önermektedir. Bu yönüyle Baltacıoğlu sahip olduğu eğitim görüşleriyle eğitim sistemimizde dün, bugün ve yarındır. Fay Kirby (2018), Baltacıoğlu'nu Türk pedagojisinin kurucusu olarak görmektedir. Ufuk Özcan'ın (2013, 167) aktardığına göre, Yalçın Küçük ve birçok düşünür Köy Enstitülerinin fikir babası olarak Baltacıoğlu'nu göstermektedir. Baltacıoğlu da bu düşüncüyü inkâr etmemekte, Köy Enstitüleri ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

Köy Enstitüleri benim içtimaî mektep tezime en çok yaklaşan yepyeni, devrimci eğitim kurumlarıdır. Onları gelişi güzel övemem. Hatta onların başarıları üzerinde çok

duramam. Ancak onların aksaklıkları, başarısızlıkları üzerinde durmayı, onların olgunlaşmaları için çalışmayı kendime borç bilirim (Baltacıoğlu, 1951, 8).

Baltacıoğlu, *Yeni Adam* dergisinde Köy Enstitüleri ile ilgili sözlerini şöyle bağlamaktadır: “Köy Enstitüleri pedagoji alanında atılmış geniş bir adımdır. Bu işin sonuna kadar gitmeliyiz. Yoksa yazık olur.” (Baltacıoğlu, 1951, 8). İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Türk pedagojisinin kurucusu olarak görülmesi, Köy Enstitülerinin kurulmasındaki etkileri ile Türk eğitim tarihinde önemli ve özgün bir yere sahiptir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Cumhuriyet’in 100. yılına girilirken belirlenen ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel hedeflere ulaşmak için 2018 yılı Ekim ayında 2023 Eğitim Vizyonu’nu açıklamıştır. MEB’in 2018 yılında açıkladığı 2023 Eğitim Vizyonu’nda yer alan *Tasarım Beceri Atölyeleri Öğretmen El Kitabı*’nda kuramsal öncü olarak İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’na yer verilmiştir. Bu da 2023 Eğitim Vizyonu’nda İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’ndan yararlandığını göstermektedir (MEB, 2021). Bu çalışmada Türk pedagojisinin kurucusu kabul edilen İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun eğitim anlayışı ile Cumhuriyet’in 100. yılında varılmak istenen eğitimsel hedefler karşılaştırılmış, benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Bu çalışma aynı zamanda Cumhuriyet’in kuruluşundan 100. yılına kadarki süreçte eğitimde hangi aşamada bulunduğu ortaya konulması bakımından önemlidir.

2. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun Hayatı

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu 28 Şubat 1886’da İstanbul Cihangir’de doğmuştur. Babası Mucurlu Baltacıoğlu İbrahim Ethem Efendi (1850-1913), annesi Seyit kızı Düzceli Hamdune veya Hamide Hanım’dır. Dedesi 1804 yılında Mucur’da doğan, din bilgisiyle dikkati çeken tabur imamı Baltacı Abdurrahman Bey’dir. Dört buçuk yaşında okula başlayan Baltacıoğlu’nun gittiği ilkokul, Cihangir’deki Sirkeli Mescit’teki mahalle mektebidir. Bu okuldaki öğreniminden sonra Kabataş’taki Şemsülmekâtip adlı okula, daha sonra da Firuzağa’daki Meşrikifüyuzat adlı özel okula devam etmiştir. Fakat bu okulda çocukların birbirlerine karşı ahlaki olmayan davranışları yüzünden babası Baltacıoğlu’nu bu okuldan almıştır. Son olarak, Kışlaarkası ilk mektebine girmiş ve bu şekilde ilköğrenimini çeşitli okullarda tamamlamıştır. Baltacıoğlu, ortaöğrenimi için Salıpazarı’ndaki Fevziye Mektebi’ne yazılmıştır. O hayatının en büyük ıstırabını bu mektepte çektiğini ifade etmektedir. Çünkü gerek bu okullardaki fizikî şartların, gerekse öğretim kadrolarının genellikle tecrübesiz kişilerden oluşması, Baltacıoğlu’nda isyancı ve ihtilalci bir pedagoji anlayışının gelişmesine neden olmuştur (Tozlu, 1989). Baltacıoğlu, ilk eseri “*Talim ve Terbiyede İnkılâp*”ın kaynağı olarak Fevziye Mektebi’ni göstermektedir.

Baltacıoğlu, lise öğrenimine Vefa Lisesi'nde devam etmiştir. Vefa Lisesi, o dönemin Türkçe öğretimi olan tek lisesidir. Bu okulda da ezberci eğitim hâkimdir. Vefa Lisesi'ndeyken okuduğu Jean Jacques Rousseau'nun *Emile* adlı eseri onun fikrî hayatında bir ihtilâl yaratmıştır. Bu eser bir anlamda Baltacıoğlu'nda ruhi bir yenilenme olup, Baltacıoğlu'nun pedagojiye yönelişinin bu kitapla olduğu söylenebilir. Bu eser Rousseau'nun bireyci eğitim görüşüyle çocuğun yaratıcılığını ve özgürlüğünü esas alan bir eser oluşuyla da önemlidir. Bu yüzden Baltacıoğlu'nun Rousseau'nun fikirlerine yakınlığı görülmektedir ki şahsi olarak kişiliğinin oluşmasında da Rousseau'nun *Emile*'i ile mizaçlarının benzer oluşu dikkati çekmektedir (Karakaş, 2006).

1904'te Darülfünun'un Ulum-i Tabiiye şubesine yazılmıştır.1908 yılında Darümuallimin-i İptidai'ye hat hocası olarak girmiş, daha sonra öğretim yöntemi öğretmenliğine atanmıştır (Aytaç, 2019). Darümuallimin'deki tatbikat derslerini de üzerine almış, Darümuallimin'de getirdiği yenilikleri memleket çapında yaymak için konferanslar vermiş, sergiler açmış, kitap ve makaleler yayımlamıştır. Çeşitli okullarda, çeşitli alanlarda öğretmenlik mesleğini yürütmüş, Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde yer alan bilgiye göre, 1924-1927 yılları arasında Darülfünun Emmini olarak görev almıştır (Bayraktar, 1992, 37). İrfan Erdoğan (2018), İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nu Cumhuriyet döneminin ilk rektörü olarak göstermektedir. 1933 yılında üniversite reformu ile kadro dışı bırakılmış, 1934 yılında eğitim, kültür, sanat ve toplumsal konularına yönelik "Yeni Adam" isimli fikir dergisini çıkarmıştır. Bu dergi yayın hayatını Baltacıoğlu'nun hayatının sona erdiği 1978 yılına kadar sürdürmüştür. Baltacıoğlu; 1942 yılında Afyon, 1946 yılında Kırşehir olmak üzere iki dönem milletvekili görevini yürütmüştür (Tozlu, 1989). Bu görevi de eğitimin içindeki birtakım konulara daha yakın olmak adına yapmıştır. Baltacıoğlu, 1 Nisan 1978'de Ankara'da vefat etmiştir.

3. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Anlayışı

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun fikirleri Meşrutiyet döneminin ve Cumhuriyet döneminin gözlemleriyle yoğrulmuş, başta eğitim sosyoloğu Emile Durkheim ve Jean Jacques Rousseau olmak üzere birçok düşünürden etkilenmiştir. Özgün fikirleri olan Baltacıoğlu, Fay Kirby'e göre (2018), Türk pedagojisinin kurucusudur. Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışı "*İnkılâpla başlayıp, ihtilâlle sona eren*" bir anlayıştır ve bu anlayış kendisinin ürettiği düşüncelerden oluşmaktadır. Türk eğitim tarihinde orijinal bir sistem olan "*İçtimâî Mektep*" modelini kuran İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'dur (Tezcan, 1989).

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eserleri incelendiğinde eserlerinde pek çok eğitim tanımına rastlanmaktadır, fakat tanımların çokluğu bu tanımların farklılığını göstermemektedir. Bu

tariflerin ortak özellikleri kolayca fark edilmektedir. Ona göre eğitim, henüz toplumsal hayata alışmamış olan acemi bireylerin toplum bireyleri tarafından bu hayata alıştırmak maksadıyla sosyalleştirilmesi, bireyi bir takım toplumsal yeteneklerle donatmaktır. Ayrıca belirli bir toplumun bireyini yine belirli olan hayatına hazırlamak, demektir (Baltacıoğlu, 1923). Bu tanımıyla Baltacıoğlu, ünlü sosyolog Emile Durkheim'ın eğitim tanıma yakın bir duruş sergilemektedir. Çünkü Durkheim için eğitim, yetişkin nesillerin, henüz toplumsal hayat için olgunlaşmamış nesiller üzerinde yaptığı etkidir. Baltacıoğlu'nda (1332) eğitim; bireyin bir yandan fikirlerini, bir yandan da hislerini harekete geçirerek onu fiile sevk etmek, fiili çevresine göre düzenlemek, sonra da bunu ferdin ruhunda kökleştirmek anlamını taşımaktadır. Ona göre eğitim, fertlerde bir kişilik oluşturmalıdır. Eğitim, bireylerin yaratılışlarında var olan hafıza, zekâ gibi özelliklerinin yanında kişide var olan yetenekleri geliştirmek, onu hayatta başarılı olabilecek şekilde yetiştirmektir (Baltacıoğlu, 1329). Baltacıoğlu'na göre eğitimden insanın beden, fikir, duygu ve irade eğitimleri anlaşılmalıdır. Eğitim, Baltacıoğlu'nda bir bakıma faaliyettir, fakat faaliyetin yapılma amacı bireyde kişilik yaratmaktır (Baltacıoğlu, 1975). İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu "*Hangi Terbiye?*" adlı eserinde okulları insan fabrikası olarak ifade etmektedir. Eğitimi, insan evriminin bir aracı olarak görmekte ve eğitimin insanı yüceltebileceğini de alçaltabileceğini de vurgulamakta, yaratıcı ve öldürücü bir eğitimden yana olduğunu belirtmektedir (Baltacıoğlu, 1944).

Baltacıoğlu'nun kurmak istediği okul "*İçtimaî Mektep*"tir ve bu okulda olması gerekenlerin onun eğitim anlayışının bir bakıma özetidir. Bu yeni okul, ana hatlarıyla geleneksel yıllık sınıflar sisteminin, ders saatlerinin, geleneksel öğretim programlarının ve öğretim metotlarının kaldırıldığı bir okuldur. Bu okulda kitaba bağlı öğretim, ezbercilik, ceza ve baskı gibi uygulamalar yoktur. Bunların yerine, gerçek faaliyet ve gerçek hayat vardır (Aytaç, 1978). Ayrıca bu okulda teorik ders veya uygulamalı ders diye bir ayrım yoktur. Sadece üretim vardır. Üretimin içinde hem teori hem de uygulama mevcuttur. "*İçtimaî Mektep*", Hasan Âli Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde hayata geçirilen "*Köy Enstitüleri*" uygulaması ile Blonski tarafından geliştirilen "*üretim okulu*" ile benzer özellikler taşımaktadır. Üretim okulunda eğitimin amacı, üretici (yaratıcı, verimli, üretici) ve faydaya yönelik iş yapmaktır. "*İş içinde, iş vasıtasıyla iş için eğitim*" prensibi bu okulun temelindedir. Üretim okulu, üretici iş sayesinde insanın çok yönlü olarak eğitilmesini hedeflemektedir (Kafadar, 1997).

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışının toplandığı "*İçtimaî Mektep*" teorisine vücut veren beş temel prensip kişilik (şahsiyet), çevre (muhit), çalışma (travay), verim (randıman), başlatma (inisiasyon) ilkeleridir (Erdoğan, 2018). Bu ilkeler Baltacıoğlu tarafından

ortaya konulmamıştır, fakat bu beş ilkeyi belirli bir sistem içerisinde ilk defa Baltacıoğlu kullanmıştır. Baltacıoğlu, okulun toplumsallaştırılmasını ve okulun gerçek hayatın örneği olmasını istemektedir. Böylece çocukların gerçek yaşam içerisinde kendi kendilerine öğrenerek şahsiyetlerini geliştirebileceklerini savunmaktadır. Eğitim ona göre gerçek kişiler yaratmalıdır. Çocuk, eğitim yoluyla meslekî ve teknik kişiliğe kavuşmalıdır. Eğitim kişiye sadece belli bir alan bilgisi vermemeli, o alana yönelik kişiliğini de geliştirmelidir. Kişiliğin kazanılması için gerçek ortamlarda gerçek çalışmalar yapılmalıdır ve kişi mutlaka bir eser meydana getirmelidir. Okul, hayatın bir parçası olup bir oluşu başlatmalıdır. Bu anlamda eğitim, hayata hazırlık olmayıp hayatın kendisi olmalıdır. Baltacıoğlu, eğitimin hangi tecrübe ve şartlarla başlatma eylemini oluşturduğunu, başlatma eylemi adına okul içinde kurulması zorunlu olan ortamın, yapılması istenen çalışmanın ve alınacak verimi nelerden oluştuğunu sorgulamıştır. Bu ilkelerle Baltacıoğlu, bir bakıma üretim okulu ve demokratik okul gibi kavramları da ön plana çıkarmıştır. Baltacıoğlu'nda bu ilkeleri uygulamanın sonucu, verimdir. Kısacası kişiyi verime götüren ilkeler kişilik, çevre ve çalışmadır (Baltacıoğlu, 1942). Eğitimde yapılan her faaliyetin sonu verimle sonuçlanmalı, bireyin kişiliğini geliştirmelidir.

Baltacıoğlu'nun kurmak istediği “*İçtimaî Mektep*”te faaliyet için faaliyet yapılmaz, bu faaliyetin ilmî, ahlâkî, ekonomik, artistik niteliğinin olması gerekmektedir. Bütün bu faaliyetlerin temel amacı, sosyal bir çevre içinde, sosyal bir teknikle ve sosyal bir verimle gerçek bir alıştırmaya, başlatma işi olarak alınıp bireyde sosyal kişiliği oluşturmaktır. Baltacıoğlu'nun pedagojisinde ilk iş, faaliyet için herhangi psikolojik nedenler ve bahaneler aramak değil, etkinlik grupları kurmak, etkinlik teknikleri kazandırmak, fiilî verimler elde etmektir. Pedagogların iş eğitimi dediklerini, Baltacıoğlu iş olarak adlandırmaz. Ona göre faaliyeti aşılama ve sevk etme söz konusu olmayıp kendi kendine faaliyete geçme yaradılışında olan çocuğa bu etkinliği gerekli çevre, teknik verim ve başlatma şartlarını kurmak vardır. Bu yüzden çocuklara kümes oyuncakları yaptırma yerine gerçek kümesler yaptırmaktadır. Hatta bunları durup dururken faaliyet olsun, alaka merkezi olsun diye de yaptırmaz, gerçek bir kümes hayatını çocuklara yönettirmek ve faydalandırmak için yaptırmaktadır. Böylece Baltacıoğlu'nda yapılan iş, öğrencisiyle birlikte çalışıp okul kümesinin yapıldığı, tavuk beslenen bir faaliyete dönüşmektedir. Gerçek amacı en bilimsel, en sağlıklı, en kullanışlı kümes tipini öğrenciye göstermektir (Baltacıoğlu, 1942).

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu eğitimi ayrıca toplumsal görevlerin yerine getirilmesinin bir aracı olarak görmektedir. Belirli toplumsal görevleri yerine getirecek olan insanı yetiştirmeyi eğitimin temel amaçlarından biri olarak görmektedir. “*Eğitim gerçek bir toplum içindir, yüzme denizde, uçak kullanma havada, tarım tarlada, demircilik atölyede öğrenilir.*” ifadeleriyle, eğitimi

tıpkı John Dewey gibi hayatın kendisi olarak görmekte; asıl olan okul için okul değil, hayat için okul tanımıyla Rousseau'nun “Okul hayata hazırlamaktadır.” anlayışına uygun bir eğitim anlayışını temsil etmektedir. Ayrıca hayat içinde işlevsel olanın, işe yarayanın öğretilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşünü şu sözleriyle ifade etmektedir:

Öğrenciye jimnastik öğretiyorsunuz güzel fakat köyden köye saatlerce yürümeyi de öğretiniz. Öğrenciye edebiyat okutuyorsunuz fakat bu gençlerin en çok muhtaç oldukları şey; halka hitap etmek, söylev vermek, konferans vermektir. Bu öğrenci bitkilerin yasaları ve fizyolojisiyle uğraşiyor ama yarın yapacakları işler, aşılacak, budamak, daldırmak, tohum seçmektir. Öğretmen Okulu öğrencisi kitaba değil, hayatın gerçek işlerine hazırlanmalı, yetiştirilmelidir (Baltacıoğlu, 1995, 36-37).

Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışı günümüzde çağdaş eğitim anlayışlarını içeren, öğrenciyi merkeze alan, hayata yakın, işlevsel, bireysel ve toplumsal gelişmeye dönük bir anlayıştır. Onun eğitim anlayışında üretim ve demokratik unsurlar yer almaktadır. Ayrıca eğitim, bireyi hayata hazırlamanın ötesinde hayatın kendisidir.

3.1. İçerik ve Uygulama

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışının içerik ve uygulamalarının temelini birey oluşturmaktadır. Eğitim Baltacıoğlu'nda, hayat için önemli bir sermayedir. Bireyi hayata hazırlamanın yanında öğrencilerde sağlam karakter oluşumunu eğitim gerçekleştirmektedir. Bundan dolayı Baltacıoğlu, kitap ve program düzenlemelerinin tek başına hiçbir yararının olmayacağı görüşündedir. Karakterin oluşması için disiplin ve özgürlüğün birleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Hayat için en iyi adam yetiştiren ülkelerin öğretim metotları en mükemmel olanlar değil, disiplin metotları en hür ve en vicdanı olanlar olduğunu söylemektedir. Ayrıca disiplin ve özgürlüğü birleştirmiş ülkelerin yetiştirdiği bireylerin hayatta başarılı olduklarını ileri sürmektedir (Baltacıoğlu, 1995).

Baltacıoğlu'nun kurmak istediği okul John Dewey'in ifadesiyle hayatın kendisidir, üretim okuludur. Baltacıoğlu eğitimi hayat içindeki ekonomik uğraşılardan kopuk ele almamıştır. Bu nedenle onun kafasındaki modelde teori ve pratik/uygulama ayrımı olmadığı gibi ezber, kitaba bağlı öğretim, ceza gibi uygulamalar yoktur; gerçek hayat faaliyetleri ve gerçek üretim vardır (Aytaç, 1978). Onun bu modeli politeknik okullar ve Hasan Âli Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde kurulmuş olan Köy Enstitüleri ile benzerlik taşımaktadır. Üretim okulunun amacı, iş içinde iş aracıyla eğitim ilkesiyle üretim faaliyetleri içinde bireyin çok yönlü gelişimini sağlamaktır. Baltacıoğlu'nun üretim okullarını “iş cemaatleri veya iş komünleri” yapısında

sosyalist/kolektivist bir okul teşkilatı olarak nitelemek mümkündür. Amacı; politeknik eğitim süreciyle sınıfsız, “yeni bir toplum” hedefine ulaşmaktır. Böylece üretim okulu ideolojik bir karakter kazanmaktadır. “İçtimaî Mektep” in bir diğer ideolojik yönü, demokratik özellik taşımasıdır. Çünkü bu okulda paydaşlar sadece üretim yapmazlar, yaptıkları üretimi demokratik havada gerçekleştirirler, alınan kararlarda ve yapılan tüm etkinliklerde birey aktiftir. Bu okulun bireyleri görüşlerini açıkça ifade edebilmektedir (Kafadar, 1997). Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışının içeriğini üretim ve demokrasi kavramı oluşturmaktadır.

Baltacıoğlu mevcut okul anlayışını şu şekilde tanımlamakta ve eleştirmektedir (1964, 47):

Büyük binalar, içlerinde dersane, sınıf denilen odalar. Bu odalarda yerli sıralar. Sıraların üzerinde kitaplar. Sıraların karşısında yüksek bir kürsü, bu kürsünün üzerinde vaaz eder gibi durmayı konuşan, zaman zaman da kendisini dinleyenleri azarlayan biri. Duvarlarda resimler. Zil çalınca birden bire odalardan boşananlar. Sonra yine zil çalınca yavaş yavaş içeriye dalanlar. Bu yaşayışa toplum yaşayışı denilebilir mi?

Bu eğitim uygulamaları, günümüz eğitim sisteminin geçmişten günümüze değişikliğe uğramadığının da ispatıdır. Okul Baltacıoğlu'na göre “öğrenme yeri” olmaktan çok “öğrenme yolunu öğrenme yeri”dir. Ona göre bütün okullar başlama ve çırak yeridir (Baltacıoğlu, 1944).

Baltacıoğlu'nun eğitim modelinin temelinde üretim ve hayatın kendisi olduğu için eğitimi gerçek hayattan kopuk okullara hapsedmemekte, her yeri eğitim yeri olarak görmektedir. Onun gözünde bahçe ile okul, öğrenci ile bir meyve ağacı, bahçıvan ile öğretmen aynıdır (Erdoğan, 2018). Baltacıoğlu, bitkiler gibi insanların da ancak kendi doğal çevrelerinde yetişebileceğini söyleyerek insan kişiliğini yaratacak olan bu çevreleri doğru olarak bilmenin ve tanımanın gerekli olduğunu belirtmektedir (Baltacıoğlu, 1964). Bunun da öğretmenlerin, bireyin var olduğu çevrede edinebilecekleri bilgiye dönük eğitim faaliyetlerini düzenlemeleriyle gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Bu görüşleriyle klasik okulluğu aşmakta ve görüşleri günümüzde savunulan okulsuz eğitim modelleriyle örtüşmektedir.

Baltacıoğlu, eğitimi hayatla ilişkilendirdiği gibi eğitimde bireysel farklılıklara da önem vermektedir. Hayatta da farklı yetenekleri olan kişiler iş bölümü hâlinde toplumsal yaşamda görev üstlenmektedir. Bu konudaki görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır:

Maarifçiler! Allah'ın ayrı ayrı, türlü türlü yarattığı bu zekâların hepsini bir kaba koyup, hepsini bir kalıba dökmek istemeniz doğru mudur? Öğretmenler! Yapacağınız ilk iş, en kutlu iş, en büyük iş bu zekâları uyuşturmamak, körletmemektir. İşte adam

yetiştirmenin ana şartı sakınmaktır, tabiatı, veraseti, Allah'ın vergisini bozmaktan sakınmaktır (Baltacıoğlu, 1964, 15).

Ona göre her birey eşsizdir, yetenekleri ve sahip olduğu zekâ alanları farklıdır. Eğitim içeriği ve uygulamaları bireyin kişiliğine, yeteneğine ve zekâ alanlarına yönelik olmalı ve çeşitlendirilmelidir.

Baltacıoğlu, uygulamada eğitim süresinin kısaltılmasından yanadır. Ders kitaplarının eğitimin ilk değil, son basamağı olduğunu söylemektedir, bunun ötesinde Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışında ders kitabı, sınav, müfredat gibi unsurlar yoktur. Çevrenin ihtiyaçları, bu unsurların özelliğini belirlemektedir. Yapararak yaşayarak öğrenmeyen öğrencide kitabın rolü ikinci planda kalmaktadır. Aktif öğrenme devreye girmediğinde kitap tek başına öğretici materyal olmaktan uzaktır. Baltacıoğlu, öğrenmede somut öğrenmeye yer vermekte, ders kitabının somut nesnelere içermediğinde öğrenmede kalıcılığın sağlanamayacağını belirtmektedir. Eğitim içeriği ve uygulamaları bireye yönelik, bireyi her yönden geliştirecek özellikte olmalıdır.

3.2. Ölçme ve Değerlendirme

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışının bir diğer ögesi, ölçme ve değerlendirmedir. Ölçme ve değerlendirme, eğitimin çıktısı ve sonuç kısmıdır. Ölçme ve değerlendirmenin esasını "*Niçin öğretelim?*" ve "*Ne öğretelim?*" sorusu belirlemektedir. Eğitimin tüm bileşenlerinin etkili olup olmadığını kontrolü, ölçme ve değerlendirme ile yapılmaktadır. Ancak niteliksel olan eğitimin niceliksel olan ölçme ve değerlendirmeye tabi tutulması güçtür. Ölçme ve değerlendirme faaliyetleri eğitimin niteliğini tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle Baltacıoğlu, sınavları ezberci eğitimin bir parçası olarak görmekte ve soru sorarak öğrencilerin ölçülemeyeceğini savunmaktadır. Çünkü insanların öğrenme ve bilgi kazanma yetenekleri aynı olmadığı gibi, hafızaları ve olgunlaşmaları da aynı değildir (Tozlu, 1989). Ona göre sınav bize Batı'nın hediyesidir ve sınavla ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır:

Ben sınava karşı değilim, sınavın bu kötü şekline karşıyım. Soru sormayı sınamanın tek vasıtası olarak alan, tesadüfe en büyük rolü veren, korkularla karışan böyle bir görenek, sınav adına layık değildir. Onun için sınavı kaldırmak, onun yerine yoklama, seçme, arıtma işini gerçekten yapan bir organı koymak gerekiyor. Yaşam boyunca gördüklerimiz bu düşüncenin doğruluğunu göstermektedir. Okul sınavlarında en çok başarı kazananlar sosyal ödevlerini en iyi yapanlar mıdır? Sınıf dümençileri hep geri insanlar mıdır? Demek ki, sınavlar okul pedagoglarının anladıkları gibi bir selection

(arıtma aracı) değildir. İmtihan, sınav bir türlü bellek tipine gerektiğinden çok değer veren bir usuldür” (Baltacıoğlu, 1964, 25-26).

Baltacıoğlu bu sözleriyle sınava karşı olmadığını, ezbere dayalı sınav şekline karşı olduğunu dile getirmektedir. Süreç değerlendirmeye vurgu yapan Baltacıoğlu, öğrencilerin bir ders için veya dönem boyunca yaptıklarının işlendiği dosyaların dönem sonunda incelenmesiyle ölçme ve değerlendirmenin gerçekleşeceğini söylemektedir. Onun için önemli olan, çocuğun çalışma iradesini kazanıp kazanmadığı ve bu iradenin sürekli olup olmadığıdır (Tozlu, 1989). Ona göre asıl sınav, çocukların bir iş üzerinde, yaparak yaşayarak yaptıkları çalışmadaki yeterliliklerinin değerlendirilmesiyle mümkün olmaktadır (Baltacıoğlu, 1944). Süreç temelli değerlendirme, günümüzde çağdaş eğitimde ölçme ve değerlendirme esaslarına uygun olarak yapılan, öğrencilerin öğrenme sürecinde yapmış olduklarını etkinlik veya ürünlerin değerlendirilmesine dayanan portfolyo (ürün dosyası)dan oluşmaktadır. Öğrenci ürün dosyası ya da portfolyo, öğrenme süreci içerisinde bireyin gelişimini yine birey tarafından seçilen çok yönlü ürünlerin yansıttığı ve bireyin kendisi hakkında bilgi veren gelişim dosyalarıdır (Korkmaz-Kaptan, 2003).

Çağdaş eğitimde sınama durumları olarak geçen ölçme değerlendirme faaliyetleri Baltacıoğlu'nda süreklidir. O, ölçmenin bir süreç olduğunu belirtmekte, sınama durumlarının günümüz çağdaş ölçme tekniklerine yaklaşarak bireyin anlık özelliklerinin değil, bireyin eğitim sürecinde yapmış olduğu faaliyetlerin ölçülmesinden yanadır. Çocuğu ölçme araçlarıyla anlık olarak, o andaki bilgisiyle ölçmek, bireyin duyuşsal ve psikomotor özelliklerini göz ardı etmek, doğru bir ölçme uygulaması değildir. Eğitimi üretim faaliyetleri içinde değerlendiren Baltacıoğlu'nun ölçme ve değerlendirme uygulamaları da süreç içerisinde elde ettiği verim (randıman) dır. Çünkü verim, sonuçtur. Ölçme ve değerlendirme de eğitimin sonuç bölümü olduğuna göre, Baltacıoğlu'nun ölçme ve değerlendirmesi de bireyin eğitim sürecinde elde ettiği verimdir. Tüm bu görüşlerle Baltacıoğlu, günümüzde bilgiyi ölçen, ezberleten, rekabete ve elemeye dayalı sınavlara karşı olmuştur.

3.3. Kademeler Arası Geçiş

Baltacıoğlu, eğitimin tüm kademelerine yönelik görüşlere sahiptir. İlkokullara öğrenciye kişilik ve teknik kazandırma görevini yüklemektedir. Baltacıoğlu'nun teknik kazandırmaktan kastı söz, ezber, yazıdan çok uygulama ve çocuğa erken yaşlarda hayatı tanımasını sağlamaktır (Baltacıoğlu, 1964). İlkokulların öğrencilere kişilik ve sosyal davranış kazandırmasını gerektiğini de şu sözlerle ifade etmiştir: *“İlkokullar bence sosyal adamın ilk şahsiyetini veren insan fabrikaları*

demektir. İlkokula girip çıkan mesela bir köylü çocuğu, büyük çapta değilse bile, ufak çapta bir asker, çiftçi, aile başı, makinist olup çıkmalıdır. Çocuğun millet adamı olması demek de bu demektir.” (Baltacıoğlu, 1938, 15). Baltacıoğlu, sosyal benlik ve kişilik kazandırmanın yanında tekniğe yönelik düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

Endüstri soyundan olan bir takım zanaatları, teknikleri ilkokul yaşama ve çalışma alanına sokmak. Elişi dersleri mi? Hayır! Elişi değil, zanaatın kendisi. Marangozluk, demircilik, duvarcılık, elektrikçilik, bahçıvanlık. İşte ilkokullarda okutma, yazdırma ile birlikte birinci derecede önem vereceğimiz gerçek zanaatlardan bazıları, temelli, köklü, ana olanları. Bunlar elişi dediğimiz mukavvadan kürek yapmak gibi yalancı değil, sahici işlerdir. İlkokullarda bu zanaatların bütününe değilse bile, alfabetini öğretebiliriz. Bu endüstri kültürü ile yetişen çocuklarda zanaat, endüstri korkusu kalmaz, büsbütün tersine tutkusu olur. Böyle yetişen bir nesil bambaşka bir nesil olur (Baltacıoğlu, 1950, 2).

Baltacıoğlu, ilkokulların bireye belli meslek grubuna yönelik teknik bilgileri kazandırırken bireyde var olan mesleğe yönelik kişilik özelliklerinin de oluşturulması gerektiğini söylemektedir.

Baltacıoğlu ortaokulları orta mesleklere uygun bireyleri yetiştirecek okullar olarak görmektedir. Baltacıoğlu'na göre, ortaokuldan mezun olan bir çocuk marangozluk, bahçıvanlık, sepetçilik, duvarcılık gibi bir sanatı mutlaka öğrenmiş olmalıdır. Bilim insanı, diplomat, doktor gibi mesleklere yönelik becerileri ortaokul bireye kazandırmalıdır (Erdoğan, 2018). Ortaokulları ilkokulun devamı veya liseye hazırlık gibi gören veya tüccar, kâtip gibi mesleklere adam yetiştiren okullar olarak gören görüşleri hatalı bulmuştur (Obuz, 2015). Amaç belli mesleklere yönelik bireyler yetiştirmek değildir. Bireyin sahip olduğu birtakım yeteneklerinin geliştirilmesidir. Ortaokulu bitiren bir çocuk onun gözünde şu şekildedir:

Ben ortaokuldan çıkan bir çocuğun bir sanat bilmesini istiyorum: Marangozluk, bahçıvanlık, sepetçilik, duvarcılık, elektrikçilik, aşçılık gibi. Bunlardan birini niçin öğrenecek? Marangoz, bahçıvan olmak için mi? Evet olabilir. Olursa olsun, fakat âlim, diplomat, hekim olacaksa bile yine de öğrenmelidir. Çünkü insana müspet bilgiyi, müspet kafayı, müspet iradeyi verecek olan şeyler arasında işte bu müspet işçilik te vardır (Baltacıoğlu, 1945, 181).

Baltacıoğlu'nda ortaokulun amacı, bireye belli mesleğe yönelik becerileri öğretmek, bireye bu mesleklere ait kişilik özelliklerinin kazandırılıp orta mesleklere adam yetiştirmektir. Belirli meslek grubuna ait özellikler, bireyin gelecekte karşılaşacağı durumlarla baş etmesinde yol

göstericidir. Bireye kazandırılmak istenen bu beceriler, bireyde bilimsel, akılcı ve eleştirel düşünmeyi sağlama amacına hizmet etmektedir.

Baltacıoğlu liselerin iktisadi temelde açılması gerektiğini savunmakta ve liseleri üniversiteye hazırlayan okullar olarak görmektedir. Ona göre liselerin amacı, bilim adamı yetiştirmektir (Baltacıoğlu, 1951). Baltacıoğlu, liselerin iyileştirilmesi için çeşitli önerilerde bulunmuştur. İlk olarak ortaokul ile liselerin morfolojileri ve psikolojileriyle ayrılması gerektiğini söylemiş, ortaokulda verilen hiçbir dersin lisede tekrar verilmemesi gerektiğine değinmiştir. Liselerde gençlerin yetiştirilme tekniğinin araştırma ve yaratma tekniğine dayanması gerektiğini söylemiştir. Yine liselerde iki yabancı dilin öğretilmesi, üniversiteye girişte hiçbir sınavın yapılmaması, liselerin belirli merkezlerde ve üniversiteye yakın yerlerde toplanması, liselere girişte öğrencilere bilgi sınavı yerine “*vergi ve yetki*” sınavının yapılması, lise öğreniminin yatılı ve parasız olması gerektiğini belirtmiştir (Obuz, 2015).

Baltacıoğlu mevcut üniversite anlayış ve yapısını yüksekokula benzetmiş, üniversitelerin lise kimliğini aşmadığını ileri sürmüştür. Bunda üniversitenin ne olduğunun anlaşılmasının etkili olduğunu ifade etmiştir. Baltacıoğlu üniversiteyi şu şekilde tanımlamıştır:

Üniversite henüz bilim hayatını yaşamaya, yani bilim zihniyetini taşımaya, bilim töresini edinmeye ve bilim tekniğini kullanmaya elverişli olmayan acemi nesilleri bilginlerin eliyle buna elverişli oluma getirmek işini üzerine alan bir teknik kurumdur. Üniversitenin ödevi; bilimi öğretmek, yaymak, bilim yapmak olmayıp bilimsel çalışmaya alıştırmaktır. Demek oluyor ki üniversite hem okul, hem de araştırma laboratuvarından ayrı olarak bir eğitim, bir başlatma (initiation) yeri, çevresidir. Onun için üniversite bilimi öğretir demek nasıl yanlışsa, üniversite bilgin yetiştirir demek de öylece yanlıştır. Üniversite acemileri bilgin kişiliğine yöneltir (Baltacıoğlu, 1944, 86-87).

Baltacıoğlu üniversiteyi üniversite yapan üç temel şartı şu şekilde sıralamıştır:

- 1- Bilimli araştırmalara, bulmalara gücü yeten bilginler,
- 2- Bu bilginlerin bilimli araştırma ve bulma tekniğini öğretmenlerine uygun bir çevre (kütüphane, laboratuvar, gezi ve başkaları),
- 3- Bilginlerin bu bilimli araştırma ve bulma tekniğini üniversite gençliğine kazandırmasını sağlayacak olan pedagojik örgü” (Baltacıoğlu, 1946, 2). Ayrıca üniversitelerin memur yetiştirme amacına da kesin bir dille karşı çıkmaktadır. Çünkü üniversite bireye iş bulma kapısı değil, bireyi bilimle tanıştırma kapısıdır.

Baltacıoğlu, yaşadığı dönemde var olan üniversiteye giriş sistemini eleştirmiştir. Bugün de gerek ortaöğretime gerekse yükseköğretime geçişte uygulanan merkezî sınavlara karşı olmuştur. Baltacıoğlu bu sisteme şu şekilde karşı çıkmaktadır:

Birtakım sorular sorup onların karşılıklarını almak usulü ile neyi öğrenmek istiyoruz? Üniversite öğrenimi yapacak gençlerin hafıza gücünü, ezberleme yetkisini mi? Yoksa bir bilim adamı olma yeteneğini mi? Bilgini bilgin yapan hafızası değil metodudur. Darwin gibi büyük bilginler hafızası en kuvvetli olanlar mıydı? (Orkun, 1969, 1).

Onun düşüncesinde olması gereken üniversite, bireye uzmanlık gerektiren alanlarda nasıl çalışması gerektiğini öğreten, ona bilgiyi ezberletmek yerine bilgiye nasıl ulaşacağı konusunda yol gösteren bir kurumdur. Bunun için öğretimde bilim adına en yararlı öğretim metodu seçilmelidir. Bu sayede ülkemizde büyük düşünürler yetişecektir. Baltacıoğlu'nun eğitim kademelerine bakış açısı, onun yaşadığı dönemde almış olduğu ezberci, cılız eğitime ve kitaba dayalı öğretimin tam karşısındadır. Ona göre ilkokuldan üniversiteye eğitim kademelerinde amaç bireyin kafasını belli bilgilerle doldurmak değil, bireye bilgiye nasıl ulaşacağını öğretirken bir takım kişilik ve değerlerin kazandırılmasının sağlanmasıdır.

3.4. Meslekî ve Teknik Eğitim

Baltacıoğlu, meslek liselerini ve meslekî eğitimi öğretmen, memur gibi meslek alanlarına birey yetiştiren diğer okullardan ayırmış ve bu okulları iktisadî bir temelde değerlendirmiştir. Bu nedenle meslek okulları yerine üretim okulları kavramını tercih etmiştir. Onun meslek okulların özü üretimdir, bu amaca hizmet etmeyen bir meslek teşkilatı ona göre hastadır (Baltacıoğlu, 1927). Baltacıoğlu'na göre meslek eğitimi önemli olmakla birlikte meslekî eğitimin özüne “*Üretim hayatını öğretmezler bizzat üretim yaparlar.*” düşüncesini yerleştirmektedir. Ona göre meslekî okullar, üretim okullarıdır. Baltacıoğlu, Türkiye'nin geleceğini memuriyet adaylarının çoğalmasında değil, iş ve meslek insanlarının yetiştirilmesine bağlamaktadır. Bu görüşüyle akademik eğitimden çok meslekî ve teknik eğitime önem verdiği anlaşılmaktadır. Baltacıoğlu çağdaşlaşma meselesinde meslek eğitiminin hayatî bir önem taşıdığını ifade etmiştir. Meslekî eğitimin amacını önce bireye kişilik kazandırmak, sonra bir meslek öğretmek olarak tanımlamıştır (Baltacıoğlu, 1331).

Baltacıoğlu, dünyada iki üretim kolundan bahsetmiş ve bunları büyük ve küçük üretim/sanayi olarak açıklamıştır. Büyük üretimin aracını makine işçiliği, küçüğün üretimin aracını ise el işçiliği olarak ifade etmiştir. Makine işçiliğinin, “*fen sahibi işçilere muhtaç*” olup “*aydın işçi*” istediğini; el işçiliğinin ise “*bilgi sahibi işçilere muhtaç*” olup, “*görgülü işçi*” istediğini

söylemiştir. Meslek okullarının amacını da hem makine, hem de el işçiliğine hazırlamak olarak belirtmiştir (Obuz, 2015).

Baltacıoğlu'na göre üretim ve tekniğin geliştiği yerde meslek okulları vardır. Ayrıca meslek okulları her yerde açılmaz ve açılmaları da diğer okullar kadar olmamaktadır. O, meslek okullarını bir iş yeri olarak görmektedir (Baltacıoğlu, 1927). İş yeri olarak gördüğü idealindeki meslek okulları ile mevcut okulları şu şekilde karşılaştırmaktadır:

1- Eski okul, toprağı eşmek için eşer; yeni okul toprağı ancak üretim ve fayda için eşecektir.

2- Eski okul toprağı sürmek için sürer; yeni okul ancak yetiştiren ve besleyen toprakları sürecektir.

3- Eski okul ürünleriyle sadece okunur; yeni okul ürünleriyle geçinmek çaresine bakacaktır.

4- Eski okulda öğrenci hükümet memuru ve asalağıdır; yeni mektepte öğrenci bizzat üretici olacaktır. Kısaca, yeni meslek okulu bir okul değil, öncelikle bir iş çevresi olacaktır (Baltacıoğlu, 1942, 89). Baltacıoğlu, meslek okullarını iş yeri olarak gördüğü için okulda yapılanın gerçek bir üretim olması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca meslek okullarında öne çıkan öğrencilerin Avrupa'ya gönderilmesini ve ileri teknikten yararlanmasını da önermektedir.

3.5. Öğretmen

Baltacıoğlu, ideali olan *“İçtimaî Mektep”* in öğretmen profilini şu şekilde tanımlamaktadır: *“Bireyin olgunlaşmasına ve çevresine uyumlu hâle gelmesine bilerek etki eden bütün insanlardır. Şu takdirde her insan öğretmen olamıyor demektir. Yani öğretmen olmak için bir amaç ve bilinç sahibi olmak, bir amaç ile bir yönteme sahip olmak gerekmektedir.”* (Baltacıoğlu, 1332, 162). Baltacıoğlu'nun idealinde üç öğretmen tipi yer almaktadır.

1. Okutan: Bu tip öğretmenlerin kökü Orta Çağ zihniyetine dayanır ve kökü İncil'dedir.

2. Öğreten: Bu devir 17. yüzyıl Avrupa'sında revaçtadır. Osmanlıda II. Meşrutiyet dönemi öğretmenleri bu çerçevede değerlendirilebilir.

3. Evrimen: İdeal olan öğretmen modeli bunlardır. Bu öğretmenler yaratıcı ve sanat yönleri gelişmiş kimselerdir. Bu öğretmenlerde amaç sadece ders okutmak değil, genç bireylerde millî hedefi oluşturmaktır (Baltacıoğlu, 1936, 2).

Baltacıoğlu, ezberci öğretmenleri de okuduğunu okutan öğretmenleri de asla kabul etmemekte, idealindeki öğretmeni şu şekilde ifade etmektedir:

Öğretmen vardır, bilgisi, görgüsü ne olursa olsun insan ruhunu sezme, çocuğu anlamak için yaratılmıştır. Okuttuğunu ezberletmez, bilgiyi öğretmez, üretir; vermez, buldurur; öğrencilerini birer plak olmaktan kurtarır, kendi çaplarında birer bulucu, yapıcı, yaratıcı yapar. Beğenilen, sevilen öğretmen tipi işte bu yaratıcı öğretmenlerdir (Baltacıoğlu, 1964, 135).

Yaratıcı öğretmen olarak tanımladığı evrimen öğretmen, onun kafasında oluşturduğu ideal öğretmen tipidir. Çünkü bu öğretmenler yaratıcı özelliklerini öğrencilerine de kazandırır.

Baltacıoğlu'nun zihnindeki öğretmen sadece salt okulda ders veren değil, kültürel ilerleme için halka öncülük edecek bir liderdir. Ona göre öğretmenin görevi okulda ders anlatmakla bitmez. Baltacıoğlu, öğretmene toplumsal görev de yüklemektedir. Bu görevi şu şekilde açıklamaktadır:

Bugün bizim için okul dershanesinde eğitim yapmak kadar dersane haricinde, ailede, camide, kahvehanede eğitim yapma zorunluluğu, görevi vardır. Bu memlekette öğretmenlerin toplumsal önemini takdir etmek, onları en yüksek ve gerçek manasıyla anlamak demektir (Baltacıoğlu, 1330, 655-658).

Ona göre eğitim sadece okul ile sınırlı olmayacağı için eğitim görevini üstlenen öğretmenin görevi de her çevrede etkili olmaktadır. Öğretmenler bireyleri sadece okulda eğitmez, toplumun olduğu her yerde öğretmen vardır.

Baltacıoğlu, Cumhuriyet'in yarattığı öğretmenin olgunlaşması ve gelişmesi için de kitap ve gezi ödeneği ile pedagojik, teknik özgürlüğün öğretmenlere verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda öğretmenin gezmesine/seyahat etmesine ayrı bir önem vermiştir. Öyle ki Kültür Bakanlığında bir gezi bürosu açmak, uluslararası gezi organizasyonlarıyla sıkı temas içerisinde olmak, ulaşım araçlarında öğretmenlere indirim yapmak, yine öğretmenler için parasız iskân sağlamak şeklinde önerileri olmuştur (Obuz, 2015). Bunların yanında ekonomik açıdan şu önerileri sunmuştur:

Bizler mademki bir kültür kalkınması istiyoruz, her şeyden önce öğretmene nispeten, daha büyük bir refah temin etmeliyiz ki yeryüzündeki tek endişesi kültürden ibaret kalsın. Öğretmen her gün bir derece daha iyi öğretmen olmak imkânlarını elde etsin. Sinema, radyo, tiyatro, gazete, kitap, seyahat onun için ayrı ayrı mahrumiyet mevzuları değil, ayrı ayrı gelişme vesilesi olsun. Öğretmen, mesleklerin en şerefli olan insan yetiştirmek mesleğinin kamu tarafından her zaman sevgi ve saygı konusu olduğunu görüp yaşamak iradesini artırsın (Baltacıoğlu, 1939, 2).

Baltacıoğlu, öğretmenler için ağır hastalık, doğum, sakatlık, ölüm gibi durumlarda yardım edecek bir dayanışma sandığını da önermekte, öğretmenlerin kooperatifçiliği öğrenip kiradan kurtulmalarını ve kesinlikle kadro korkusu yaşamamaları gerektiğini söylemektedir (Obuz, 2015).

4. Millî Eğitim Bakanlığı 2023 Eğitim Vizyonu'nun Eğitime Bakışı ve Hedefleri

2018 yılında Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine göre ilk Cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimi gerçekleşmiş ve Millî Eğitim Bakanlığına eğitim bilimci Prof. Dr. Ziya Selçuk getirilmiştir. Bunun ardından Millî Eğitim Bakanlığı, eğitimde birikmiş sorunlara çözüm içeren, Cumhuriyet'in 100. yılında Türkiye'yi 21. yüzyıla taşıyacak nesilleri yetiştirecek bir eğitim vizyonu oluşturmuştur. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nu 2018 yılı Ekim ayında Cumhurbaşkanı'nın da katılımıyla kamuoyuyla paylaşmıştır. Çalışmamızın bu kısmında MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda belirlediğimiz konu başlıklarıyla ilgili beklenti ve hedeflerin neler olduğu ortaya konulacaktır.

4.1. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nun Eğitim Anlayışı ve Yaklaşımı

Eğitimin anlayışını toplumun içinde bulunduğu şartlar, toplumun ihtiyaçları ve hedefleri belirlemektedir. MEB, 2005 yılında ezberci eğitime karşı yenilikçi Türkiye'yi 21. yüzyıla taşıyacak bir eğitim anlayışı olarak postmodernizme dayanan, bilginin öznelliğini ve göreliliğini savunan yapılandırmacı eğitim anlayışını benimsemiştir. 2023 Eğitim Vizyonu'nun temel eğitim anlayışı da yapılandırmacı eğitim anlayışına dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında MEB 2023 Eğitim Vizyonu, 2005 yılında gerçekleşen eğitim programlarını güncelleme çalışmalarının devamı niteliğindedir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu, eğitimin baş öznesine insanı almaktadır. İnsan; öz, ruh, kalp, akıl, madde ve bedeniyle bir bütündür. Eğitim sistemleri, ancak insan doğasına ait tüm bu unsurlara bütüncül bir sorumluluk geliştirebildiği ölçüde başarılıdır. 2023 Eğitim Vizyonu, insanı maddî ve manevî tüm varlık unsurlarıyla bir bütün olarak gören bakışı temsil etmektedir. Zira insan; duyumsal, duygusal ve bilişsel ihtiyaçları olan bir beşerdir. Beşerin evrensel bilince ulaştığı insana erme, insan olma yolculuğunun başkahramanıdır (MEB, 2018).

MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda insan doğasındaki bütünlük kadar bilginin de bütünlüğü vurgulanmakta, bilgiye bütüncül yaklaşılmakta ve bilgiye pragmatik yaklaşım reddedilmektedir. 2023 Eğitim Vizyonu duygu, düşünce eylem, teori-pratik birlikteliğini sağlamayı amaçlamaktadır. 2023 Eğitim Vizyonu yalnızca 21. yüzyıl becerilerini veya bireye birtakım beceriler kazandırmayı değil, aynı zamanda medeniyete özgü ve manevî değerleri kazandırmayı da hedeflemektedir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda değerler eğitimi ön plana çıkmakta, bireyin maddî yönü ile manevî yönü birlikte ele alınmaktadır. Bu nedenle eğitimin başarısı sınav puanlarına, akademik çıktılara

indirgenmemekte, bireyin insanî değerleri edinimi de eğitimin başarısı içinde değerlendirilmektedir. 2023 Eğitim Vizyonu'nda 21. yüzyıl talim ve terbiye modelinin hedefi şu şekilde belirtilmektedir: *“Bugünden başlayarak 21. yüzyıl Talim ve Terbiye modelimiz ile 2023 Eğitim Vizyonu'nun temel hedefi; ahlâk anlayışına dayalı, insanı merkeze konumlandıran bir varlık ve bilgi anlayışına hayat vermektir.”* (MEB, 2018).

4.2. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda İçerik ve Uygulama

MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nun içeriği ve uygulamaları, yapılandırmacı eğitim anlayışını yansıtmaktadır. MEB, 2005 yılında eğitim programlarını güncelleyerek eğitim anlayışı olarak yapılandırmacılığı benimsemiştir. Yapılandırmacılığa göre bilgi öznel ve görelidir. Yapılandırmacı anlayış, herkes için geçerli, genel bir gerçekliği değil, çoklu gerçekliği savunmaktadır. MEB, yapılandırmacılığı benimserken bireylere hazır bilgilerin aktarılmasını değil, bireyin bilgileri kendi yaşantısı yoluyla elde etmesini savunmaktadır. Bu nedenle ezberciliğe karşı araştırma ve sorgulamayı ön plana çıkarmıştır. Eğitim programları 2005 yılında bu anlayışla yeniden düzenlenmiş, 2017 yılında ise sadeleştirilmiştir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu da 2005 ve 2017 eğitim programları, güncelleme ve sadeleştirme çalışmalarının devamı niteliğindedir. MEB, yayımladığı 2023 Eğitim Vizyonu ile eğitim programlarını sadeleştirmeyi, ders sayısını ve saatini azaltmayı öngörmektedir. Bilmekten çok uygulama ve tasarlanmanın merkeze alındığı ilkokuldan liseye kadar *“Tasarım-Beceri Atölyeleri”* nin kurulması amaçlanmaktadır. *“Tasarım-Beceri Atölyeleri”* ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde ortak bir amaç doğrultusunda tasarlanmış, çocuğun özellikle psikomotor becerilerini kullanmasını önemseyen, mesleklerle ilişkilendirilmiş işlikler olacaktır. Bilmekten çok tasarlanmanın, yapmanın, üretmenin ön plana çıkacağı bu atölyeler çocuğun kendisini, meslekleri, çevresini tanımasına yardımcı olacaktır. Bununla birlikte bu atölyeler, modern çağın gerektirdiği problem çözme, eleştirel düşünme, üretkenlik, takım çalışması ve çoklu okuryazarlık becerilerinin kazandırılması için somut mekânlar olarak düzenlenecektir.

Bakanlığın 2023 Eğitim Vizyonu'nda yer alan hedeflerine göre konu anlatımı, soru çözme gibi bir eğitim anlayışından üretme, yapma, etkileşme ve derinleşmeyi öne çıkaran bir eğitim anlayışına geçiş hedeflenmektedir (MEB, 2018). 2023 Eğitim Vizyonu, teoride öğrenciyi merkeze alan anlayışın pratikte de yer almasıyla yapılandırmacı eğitim anlayışının pekiştirilmesine, bireyin her yönüyle gelişmesine yardımcı olacak içerik ve uygulamalara yer vermektedir.

4.3. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda Ölçme ve Değerlendirme

MEB 2023 Eğitim Vizyonu, eğitim anlayışının eğitim çıktılarına yansımaları bakımından eğitimin ölçme ve değerlendirme boyutuna önem vermektedir. Ölçme değerlendirmenin niteliğini ve içeriğini, eğitimin amacı belirlemektedir. Amaçlanan eğitim kazanımlarına ne kadar ulaşıldığının cevabı, eğitimde ölçme ve değerlendirmedir. 2023 Eğitim Vizyonu, bireyi maddî ve manevî yönleriyle ele alarak bireye yalnızca akademik bilgiler aktararak meslek kazandırmayı değil, bireye değerler eğitimi yoluyla ahlâk anlayışını kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle 2023 Eğitim Vizyonu eğitimin başarısını sınav puanlarına indirgememektedir. 2023 Eğitim Vizyonu bu hedefler doğrultusunda incelendiğinde okullar arasındaki farklılıkların minimuma indirilerek merkezî sınava duyulan ihtiyacı azaltılmayı hedeflemektedir (MEB, 2018). Bu hedefe yönelik olarak meslekî ve teknik eğitim güçlendirilmek istenmektedir. Tüm sınavlar amacı, içeriği, soru tiplerine bağlı yapısı ve sağlayacağı yarar bağlamında yeniden düzenlenerek akıl yürütme, eleştirel düşünme, yorumlama, tahmin etme ve benzeri zihinsel becerilerin sınındığı ölçme araçları haline dönüştürülecektir. Öğrencilerin bilgiyi depolamasına, formül ezberlemesine gerek kalmayacak soru tiplerinin hazırlanması öngörülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı, dersane ve etüt merkezi gibi özel öğretim kurumlarının varlığını elemeye dayalı sınavların varlığıyla ilişkilendirmektedir. Bu özel öğretim kurumlarına olan ihtiyaç, iyi ölçme ve değerlendirme araçlarıyla ortadan kaldırılabilir.

MEB'in 2023 Eğitim Vizyonu'nun ölçme ve değerlendirme ile ilgili diğer hedefleri şunlardır: Akademik başarının ölçülmesinde kullanılan ölçütler ve değerlendirme biçimleri çeşitlendirilerek ölçme ve değerlendirmede süreç ve sonuç odaklı bütünleşik bir anlayış ortaya konulacaktır. Erken çocukluk eğitiminden başlanarak üst öğrenim kademelerinde de devam edecek şekilde, çocukların tüm gelişim alanlarının izlenmesi, değerlendirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik e-portfolyo oluşturularak çocuğa ait verilerin korunması sağlanacaktır. Böylelikle bireyin tüm alanlardaki gelişimi takip edilecek, bireyin sahip olduğu beceriler geleceğe taşınacaktır.

İnsanın maddî ve manevî yönlerini ele alan MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda insanın manevî yönünün nasıl ölçüleceği belirtilmemiştir. Vizyon'un benimsediği değerler eğitimi ile ilgili bir ölçme ve değerlendirme hedefi de Eğitim Vizyonu'nda yer almamaktadır. İnsan odaklı eğitim anlayışı ve çift kanatlı eğitim paradigmasıyla bireyi uçurmayı amaçlayan 2023 Eğitim Vizyonu, ölçme ve değerlendirmede tek kanada ağırlık vermiştir. Oysa eğitimin başarısının salt sınav puanı ve akademik başarıya indirgenemeyeceği, Vizyon'un başlangıç bölümünde ortaya konulmuştur. MEB 2023 Eğitim Vizyonu, insanı maddî ve manevî boyutuyla çift kanatlı yetiştirmeyi

hedeflemekle birlikte, mevcut durumdaki akademik eğitim isteğini yönetmeyi, merkezî sınavların etkisini, baskısını azaltmayı amaçlamaktadır.

4.4. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda Kademeler Arası Geçiş

Türkiye'de 2012 yılında yapılan değişiklikle zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmıştır. Kamuoyunca 4+4+4 olarak bilinen modele göre, ilköğretim temel olarak 4 yıl ilkokul, 4 yıl ortaokul, 4 yıl da lise öğreniminden oluşmaktadır. Bu modelle birlikte ilkokul ve ortaokul kurum olarak birbirinden ayrılmıştır. 4+4+4 modeli, zorunlu eğitimi 12 yıla çıkarırken ilkokuldan sonra örgün eğitim zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Çünkü bireyler, zorunlu eğitim olsa da kendi tercihleri neticesinde bir üst kuruma devam etmemektedir. 4+4+4 modeli, ilkokula başlama yaşını 60 aya indirmiştir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu 2012'den bu yana uygulanmakta olan 4+4+4 modelini değiştirmemiş, yalnızca ilkokula başlama yaşı 66 ay ve sonrasının isteğe bağlı, 72 ay ve sonrasının zorunlu olarak başlaması şeklinde güncellemiştir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nun getirdiği en büyük yeniliklerden biri, 5 yaşındaki tüm çocuklar için okul öncesi eğitimin zorunlu hâle gelmesidir.

Mevcut eğitim sistemi, ilkokul ve ortaokulu temel eğitim olarak birlikte değerlendirmektedir. Öğrenciler ilkokuldan ortaokula veya imam hatip ortaokuluna devam edebilmekte, açık ortaokul yoluyla öğrenimlerini sürdürebilmektedir. Temel eğitimden ortaöğretime geçişte Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen belirli sayı ve kontenjandaki okula LGS adıyla yapılan sınavla öğrenci alınmaktadır. Bu sınava girmek isteğe bağlıdır. Sınava dayalı okulların dışındaki ortaöğretim kurumlarına öğrenciler adres kaydı, not ortalaması gibi ölçütlere bakılarak sınavsız yerleştirilmektedirler. Millî Eğitim Bakanlığının 2023 Eğitim Vizyonu hedefleri arasında sınavla öğrenci alan okulların sayısının azaltılarak merkezî sınavların baskı ve etkisinin yok edilmesinin sağlanması yer almaktadır. Bakanlığın başlattığı e-portfolio uygulaması, orta vadede öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun olarak yöneltmesini ve bu uygulama ile bir üst eğitim kademesine yerleştirilmesini öngörmektedir (MEB, 2018).

4.5. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda Meslekî ve Teknik Eğitim

Meslekî ve teknik eğitim, Türkiye'nin ihtiyacı olan nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi bakımından önem arz etmektedir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda da bu alana ayrı bir önem verilmiş, meslekî ve teknik eğitime yönelik ihtiyaçlar tespit edilmiştir:

Meslekî ve teknik eğitimde sektörün iş gücü ihtiyacına cevap verebilecek niteliğe sahip, gelişen teknolojiye uyum sağlayabilen, paydaşların planlama ve karar alma süreçlerine etkin katıldığı bir yapıya ihtiyaç vardır. Meslekî ve teknik eğitime yönelik var

olan toplumsal algıyı değiştirmeyi hedefleyen, öğrencilerin meslekî ilgi ve yeteneklerini tespit eden ve çocuklarla ailelerini bu doğrultuda yönlendiren, akademik ders yoğunluğunun azaltıldığı, meslekî ders içeriklerinin güncellendiği, öğretmenlerin iş başında eğitim olanaklarının artırıldığı, ulusal ve uluslararası sektör ve kamu finansal kaynaklarının kullanımı yoluyla okulların altyapı ve donanımının hızla değişen ve gelişen teknolojiyle uyumlu hâle getirildiği, mezunlarına istihdamda öncelik sağlandığı ve farklı ücret politikalarının uygulandığı, sektörün meslekî ve teknik eğitim süreçlerinde daha fazla yer aldığı, sektör liderleriyle iş birliği imkânlarının artırıldığı, ulusal ve uluslararası düzeyde sektörel iş birliği protokolleri ve iyi uygulama modeli olabilecek projelerin hayata geçirildiği, mezunlarının kendi alanlarında yükseköğretime geçişlerini sağlayacak bütünsel bir yapının kurulduğu ve ülkemiz 2023 hedefleriyle uyumlu bir sistem oluşturulması planlanmıştır (MEB, 2018).

Meslekî eğitim-istihdam-üretim ilişkisi kurularak savunma sanayii ve dış ticarete yönelik sektörlerde ihtiyaç duyulan ara elemanı yetiştirecek okullar kurulacaktır. Meslekî eğitime ilgi ve yönelimi artırmak için başarılı öğrencilere eğitimleri deva ederken mikro kredi imkânları sağlanması hedeflenmektedir. Meslekî ve teknik ortaöğretimdeki çocuklarımızın kendi meslekî alanlarında yükseköğretim programlarına geçişlerine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Meslekî ve teknik ortaöğretim kurumlarının döner sermaye gelirlerinden alınan %15'lik hazine kesintisi %1'e düşürülecektir. Döner sermaye kapsamında gerçekleştirilen üretim hizmetlerinin miktar ve çeşitliliğinin artırılması teşvik edilecektir. Bu kapsamda eğitim ortamlarının altyapı, donatım ve temrinlik malzeme ihtiyaçları karşılanacaktır. Öğretmenlerimizin gerçek üretim ortamlarında meslekî gelişimleri sürekli desteklenecektir. Uluslararası yatırımcılarımızın, öncelikli alanlarda ihtiyaç duydukları nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi için ilgili sektörle iş birliği içerisinde çalışmalar yapılacaktır. Türkiye Cumhuriyeti açısından stratejik öneme sahip ülkelere TİKA ile iş birliği içinde meslekî ve teknik eğitim alanında gerekli destek sağlanacaktır. Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı iş birliğiyle meslekî ve teknik okul sayısı artırılabilecektir (MEB, 2018).

MEB, meslekî ve teknik eğitimin yaygınlaşması için bu okulları sınavla öğrenci alan okullara dönüştürmüştür. Ayrıca sektörle yeni iş birliği yaklaşımı benimseyerek gerek üniversiteler gerekse diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde meslekî ve teknik

eğitime verilen önemi artırmaya çalışmaktadır. Bu okullardan mezun olan öğrenciler için de istihdam olanaklarını genişletmeyi hedeflemektedir.

4.6. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nun Öğretmene Bakışı

Eğitimin en önemli unsurlarından biri öğretmendir. Türk eğitim tarihinde Cumhuriyet dönemine kadar öğretmenler ve öğretmenlerin yetiştirilmesi önemsizdir (Akyüz, 2019). Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda nüfusu büyük bir bölümü köylerde yaşayan bir ülkenin kalkınmasının yolunun Köy Enstitüleri deneyiminden geçtiği ortadadır. Köy Enstitüleri kurulmadan önceki ve kurulduktan sonraki dönemde ülkemizde öğretmen yetiştirme ön plana çıkmıştır. Böylece Türkiye, eğitim tarihi boyunca kendi okullarını kuran ve bunlara öğretmen yetiştiren bir ülke konumunda olmuştur. Cumhuriyet döneminde de millî ve çağdaş eğitimi oluşturma adına öğretmen yetiştirme sorunu ele alınmıştır. Öğretmen yetiştirme adına çeşitli kurslar düzenlenmiş ve öğretmen yetiştiren kurumlar açılmıştır. Bu kurs ve kurumlara İlk Öğretmen Okulları, Köy Muallim Mektepleri, Eğitim Yurtları, Köy Eğitim Kursları, Köy Öğretmen Okulları, Orta Muallim Mektebi, Köy Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri, Yüksek Öğretmen Okulları ve son olarak da Eğitim Fakülteleri örnek olarak verilebilir. 1989 yılında kurulan Anadolu Öğretmen Liseleri 2014 yılında ortaöğretimin yeniden yapılandırılması çalışmaları sonucu kapatılmıştır. MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda öğretmen liselerinin yeniden açılmasıyla ilgili bir hüküm yer almamaktadır. Eğitim Fakültesi dışından mezun olup öğretmen olmak isteyenlere öğretmenlik formasyonunu MEB'in vermesi öngörülmektedir. Bunun yanında eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması ve materyal açısından desteklenmesi de MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nun hedeflerinden biridir.

MEB, 2023 Eğitim Vizyonu'nda yeni yetişecek öğretmen adaylarının lisansüstü düzeyde eğitim almasını hedeflemenin yanında mevcut öğretmenlerin de lisansüstü düzeyde eğitim almalarını teşvik etmektedir. Üniversitelerle ortak programlar geliştirmeyi ve hizmet içi eğitim yoluyla öğretmenlerin meslekî gelişimlerini sağlamayı amaçlamaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı, buna bağlı olarak öğretmenlerin özlük haklarında birtakım iyileştirmeler öngörmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı, lisansüstü eğitim alan, bilimsel çalışma yapan, proje yürüten öğretmenlere ek hizmet puanı, eğitim yöneticisi olanlara da ek puan vererek öğretmenleri lisansüstü eğitime teşvik etmektedir. Bunu sağlayarak öğretmen kadrosunu yenilemeyi ve iyileştirmeyi hedeflemektedir. Bunların dışında Bakanlığın öğretmen yetiştirme ve öğretmenlerin meslekî gelişimleriyle ilgili hedefleri şunlardır: Öğretmenlik meslek kanunu çıkarılarak yeni bir kariyer sistemi geliştirmek, sözleşmeli öğretmenlerin zorunlu görev süresini azaltmak, mahrumiyet bölgesinde çalışan öğretmenlere hizmet puanının yanında maddî iyileştirmeler sağlamak ve ücretli öğretmenlerin

ücretlerinde iyileştirmeler sağlamaktır (MEB, 2018). Öğretmenlik mesleği, diğer meslek alanlarına nazaran özel bir ihtisas alanı olduğu için istihdam şekilleri güncellenmeli, öğretmenlik mesleği geçici, ücretli, sözleşmeli gibi kavramlarla anılmamalıdır. 21. yüzyıl bireylerinin eğitim ve öğretim ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte öğretmen yetiştirme uygulamalarına yer verilmelidir.

Sonuç

Türk eğitim tarihi incelendiğinde geçmişte eğitim sistemimizde mevcut olan sorunların günümüzde de devam ettiği, Türk eğitim sisteminin de bu sorunlara çözüm aramakta olduğu görülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2018 yılında yayımladığı 2023 Eğitim Vizyonu'nun köklü yeniliklerden çok, mevcut sistemin sorunlarını çözmeyi ve eğitim sisteminin aksayan yanlarını onarmayı hedeflediği görülmektedir. Türk eğitim tarihinde yenilikçi fikirleriyle özgün bir yeri olan İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışı ile MEB 2023 Eğitim Vizyonu birlikte değerlendirildiğinde, 2023 Eğitim Vizyonu'nda Baltacıoğlu'nun değindiği birçok konunun yer aldığı ve hedeflerin benzer olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet dönemi Türk eğitim düşünürü İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, eğitimi bireye kişilik kazandırma ve üretim olarak görmektedir. Baltacıoğlu'na göre eğitim bireyi hayata hazırlıktan da öte hayatın kendisidir. Bireylere kitabi bilgi yüklemek, eğitimin amacından uzaktır ve bu uygulama bireylerin yaratıcılığını, üretkenliğini öldürmektedir. Bu nedenle Baltacıoğlu, hayatın ve üretimin içinde pratik bir eğitimi savunmaktadır. MEB'in 2018 yılında yayımladığı 2023 Eğitim Vizyonu da Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışına paralel, eğitim yaklaşımı olarak yapılandırmacı anlayışı ve öğrenciyi merkeze alan uygulamaları öngörmektedir. 2023 Eğitim Vizyonu'nun öğrencilerin sosyal, sportif, kültürel becerilerinin geliştirilmesi için eğitimin sınıf ve okulun dışına çıkarılması, eğitimin dört duvar arasına sıkıştırılmaması hedefi, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun "açık hava okulu" modeliyle benzerlik göstermektedir.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışında uygulama esas olup eğitimde yapmak için yapmak değil, gerçekten yapmak, üretmek ve üretirken öğrenmek, bireyin ilgi ve yeteneklerini keşfetmek vardır. 2023 Eğitim Vizyonu da benzer şekilde bu dönüşümü hedeflemektedir. Baltacıoğlu, eğitimi iktisadî temelde ele almakta, memleket için üreten insanın yetiştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Memleketin geleceği ve kalkınması için memur yetiştiren okulların değil, üretim okullarının kurulması gerektiğini savunmaktadır. Baltacıoğlu'nun bu fikirleri günümüzde güncel ve geçerlidir. 2023 Eğitim Vizyonu hedef ve

uygulamaları ile Baltacıoğlu'nun Türkiye'nin geleceğinin memur adayını yetiştirme değil, üretici insan yetiştirme anlayışına uygundur.

Ülkelerin kalkınmasında ve çağdaşlaşmasında en önemli etkenin eğitim olduğunu vurgulayan Baltacıoğlu, bu kalkınmayı gerçekleştirecek olanların da öğretmenler olduğunu söylemektedir. Çünkü öğretmenler, ülkenin aydın kanadını yetiştirecek olan eğitim emekçileridir. Baltacıoğlu, en iyi öğretmenin evrimen tipli öğretmen olduğunu, bu tipteki öğretmenlerin yaratıcı olduklarını, sanatsal yönlerinin fazla olduğunu, bu öğretmenlerin sadece ders okutma görevinin olmayıp, öğrencilerde millî kişiliği oluşturarak millî hedefe ulaşmayı sağlayıcı olduklarını vurgulamaktadır. Baltacıoğlu, öğretmene ayrıca önem vererek öğretmenlerin kültürel gelişimi için gezmelerini önermiş, ekonomik sıkıntı yaşamamaları için kooperatifçilik, dayanışma sandığının kurulması, iskân sorununun çözülmesi gibi çeşitli öneriler geliştirmiştir. Özellikle öğretmenlerin kadro endişesi yaşamaması gerektiğini vurgulamıştır. Oysa günümüzde eğitim fakültelerinden mezun olan öğretmen adayları, öğretmenlik mesleğini yapabilmek için üç ayrı yazılı sınava ve mülakat sınavına tabi tutulmaktadır. Öğretmen istihdamında sözleşmeli ve ücretli öğretmenlik gibi uygulamalara maruz kalmaktadır. 2023 Eğitim Vizyonu bu uygulamaları ortadan kaldırmamakta, bu uygulamalara iyileştirmeler getirmekte ve öğretmenlik meslek kanunun çıkarılmasını öngörmektedir. Öğretmenliğin sosyal statü ve itibar kaybına uğradığı bir dönemde 2023 Eğitim Vizyonu'nda ücretli öğretmenliğin kaldırılması yerine şartlarının iyileştirilmesi, sözleşmeli öğretmenliğin de süresinin kısaltılması gibi önerileri, Baltacıoğlu'nun öğretmen anlayışının oldukça gerisindedir. 2023 Eğitim Vizyonu'nun öğretmenler açısından getirdiği en büyük yenilik, öğretmenlerin meslekî gelişimleri için lisansüstü eğitim programlarına teşvik edilmeleridir.

Baltacıoğlu, okul kademeleri ve görevlerinin sahip olduğu özellikleri, eğitim anlayışı etrafında şekillendirmektedir. İlkokulu millî kimlik ve kişilik kazandıran, belli bir teknik veren okullar olarak nitelerken bu okulları çağdaş köylüyü yetiştirecek okullar olarak görmektedir. Ortaokulları ise ilkokulun devamı veya liseye hazırlık değil, orta derecede meslek insanını yetiştirecek okullar olarak görmektedir. Liseler de ortaokulun devamı değil, üniversiteye hazırlık okullarıdır. Baltacıoğlu'nun modeline göre lise akademik eğitim vermekte, bilim adamı yetiştirme amacına hizmet etmektedir. Günümüz eğitim sistemi, zorunlu eğitim adıyla bireyleri 12 yıl eğitime tabi tutmaktadır. 2012 yılında yürürlüğe giren 4+4+4 modeli, bireyleri eğitime zorunlu kılmakla birlikte ilk 4 yıllık eğitimden sonra örgün eğitimi zorunlu görmemektedir. Öğrenciler isterlerse ortaokuldan itibaren öğrenimlerine açık ortaokula kaydolarak da devam ettirebilmektedir. Böylece günümüzde uygulanan kademeler arası geçiş sistemi, Baltacıoğlu'nun modeline

benzememektedir. Çünkü Baltacıoğlu'nda eğitim, zorunlu bir uğraş değildir. Birey kendi yeteneklerini ve kişilik özelliklerini geliştirmek, bilim yapmayı öğrenmek adına eğitim almaktadır. Baltacıoğlu'nda 4+4+4 modelinde olduğu gibi herhangi bir eğitim süresi de yoktur. Baltacıoğlu'nun yükseköğrenimin bilim yapmayı öğreten eğitim kurumları olduğu görüşü ise, 2023 Eğitim Vizyonu ile uyusmaktadır.

MEB'in okullarda zili kaldırması, eğitim programlarını sadeleştirilmesi, esnek ve modüler olarak yapılandırması Baltacıoğlu'nun müfredatsız, zilsiz, kitapsız eğitim anlayışıyla benzerlik taşımaktadır. Onun eğitim anlayışı ezbere değil, uygulamaya dönüktür. Uygulama ise gerçek bir uygulamadır. Bu nedenle okullarda kütüphane, laboratuvar, atölye, konferans, spor, gösteri salonları bulunması gerektiğini savunmaktadır. Bakanlık 2023 Eğitim Vizyonu'nda her okulda "*Tasarım Beceri Atölyeleri*" açmayı hedeflemektedir. Tasarım-Beceri Atölyeleri ile bilginin beceriye dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Bu hedef Baltacıoğlu'nun yaklaşımı ile örtüşmektedir. Çünkü Baltacıoğlu'nun eğitim sisteminde çocuğun yaşantısında sunî şeyler yoktur. O gerçek ortamda, gerçek faaliyetlerde bulunup, kendi kişiliğini geliştirme imkânı bulmalıdır. MEB'in hayata geçirdiği "*Tasarım Beceri Atölyesi*", Baltacıoğlu'nun uygulamalı eğitimine yaklaşmaktadır. Nitekim MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'nün 15 Ocak 2021 tarihinde yayınlamış olduğu "*Tasarım Beceri Atölyeleri Öğretmen El Kitabı*"nda İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, kuramsal öncü olarak gösterilmektedir.

Baltacıoğlu üretici okullar olarak kavramsallaştırdığı meslek okullarını iş yeri olarak görmekte ve eğitimde üretimi merkeze almaktadır. Bakanlık 2023 Eğitim Vizyonu ile üretim-istihdam-eğitim ilişkisini kurarak iktisadî hayatın ihtiyaç duyduğu insan tipini yetiştirmeyi amaçlamakta, bu doğrultuda meslek liselerini Organize Sanayi Bölgeleri'nde kurmaktadır. 1996 yılında toplanan 15. Millî Eğitim Şûrası'nda ortaöğretimde meslekî eğitimin payı % 65, genel liselerin payı %35 olarak hedeflenmiştir. 2023 Eğitim Vizyonu bu hedefe ulaşmayı amaçlayan teşvikler içermektedir. Bu anlayış Baltacıoğlu'nun üretici eğitim anlayışına uygundur. Nitekim Türkiye'nin üretici insan gücünün eğitimle sağlanması noktasında Eğitim Vizyonu oldukça reformist çizgidedir.

Eğitimin çıktısı olan ölçme ve değerlendirme faaliyetleri, eğitimde amaçlanan kazanımlara ne kadar ulaşıldığının, eğitim içeriğinin ne kadarının bireye kazandırıldığının sınanmasıdır. MEB 2023 Eğitim Vizyonu, bireyi çift kanatlı anlayışla ele alarak, maddî ve manevî tüm yönlerinin geliştirilmesini hedeflemektedir. Baltacıoğlu'nda da benzer görüşler mevcuttur. Çünkü Baltacıoğlu'nda birey, maddî ve manevî yönüyle bir bütündür. Bireyin sahip olduğu maddî ve manevî kişilik özelliklerinin bireye kazandırma amacı eğitimle gerçekleşmektedir. 2023 Eğitim

Vizyonu her ne kadar bireyi her iki yönüyle ele alsada bireyin manevî yönünü ölçecek araçların neler olduğuna açıklık getirmemektedir. Baltacıoğlu'na göre birey, süreç içerisinde tüm yönleriyle değerlendirilmektedir. Baltacıoğlu'nda eğitimin çıktısı olan ölçme değerlendirme, bireyin manevî yönünün ölçülmesi değil, bireyin kişilik kazanmasıdır. Çünkü Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışında sınav yoktur, öğrencinin gelişimsel sürecini takip etmek vardır. Bu yönüyle 2023 Eğitim Vizyonu, e-portfolyo uygulamasıyla Baltacıoğlu'nun ölçme ve değerlendirme anlayışına benzer çizgidedir. Fakat öğrenciyi bir üst kuruma yerleştirmede, öğrenci seçmede merkezi sınavların yer alması, 2023 Eğitim Vizyonu ile Baltacıoğlu'nun sınama durumları anlayışlarında farklılaşmaya yol açmaktadır. MEB 2023 Eğitim Vizyonu, merkezî sınavları kaldırmamakta, sadece merkezî sınavların baskısını azaltmayı hedeflemektedir.

Baltacıoğlu'nun eğitim görüşleri ile MEB 2023 Eğitim Vizyonu birlikte değerlendirildiğinde 2023 Eğitim Vizyonu'nda Baltacıoğlu'nun değindiği birçok konunun yer aldığı ve hedeflerin benzer olduğu görülmektedir. Bu durum eğitimde kronik sorunların hâlâ aşılamadığını, eğitim sistemimizin henüz kimliğini ve toplumsal yerini bulamadığını göstermektedir. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim görüşleri yalnız yaşadığı dönem için değil, bugün için de geçerlidir. Onun üretim okulları olarak kavramsallaştırdığı meslek okulları liberal eğitimcilerce iş okulları, sosyalistlerce politeknik okul olarak adlandırılmaktadır. Baltacıoğlu sahip olduğu eğitim anlayışı, diğer eğitim düşünürlerinden de öte bir anlayışa sahiptir. Eğitimi üretimin içinde tasavvur etmiştir. Onun bu görüşleri Köy Enstitülerine de esin kaynağı olmuştur. Köy Enstitüleri üretici ve demokratik okul olması özellikleriyle Baltacıoğlu'nun "*İçtimaî Mektep*" anlayışıyla örtüşmektedir. 2023 Eğitim Vizyonu'nun "*Demokrasi ve ekonomiyle bütünleşmiş bir eğitim anlayışı, Türkiye'nin her alanda atılım hareketini başlatacağı ve sürdüreceği temel platformdur.*" (MEB, 2018) anlayışı, Baltacıoğlu'nun günümüzden yüz yıl kadar önce dile getirdiği ve hala güncelliğini koruyan eğitim anlayışına yaklaşma çabasıdır. Üretimin ve üretim-istihdam- eğitim ilişkisinin önemi kavrandıkça, Baltacıoğlu'nun görüşlerinin yansımalarının eğitim sistemimizde daha çok görüleceği söylenebilir. Baltacıoğlu, reform niteliğindeki fikirleriyle eğitim sistemimizde gelecek yıllarda da güncelliğini koruyacak ve onun eğitim anlayışından yararlanılacaktır.

KAYNAKÇA

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2019.

Aydın, Mustafa. *Toplum, Eğitim, Kültür*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2014.

Aytaç, Kemal. “Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi”. *Yeni Adam Gazetesi*, 921, (Mayıs 1978):4-8.

Aytaç, Kemal, “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 17/1, 2019:237-248.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “Terbiye’de İnkılâp Lazım”. *Yeni Fikir Dergisi*, 2/12, 1329:361-366.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “Muallimler Kurtaracak, Fakat Nasıl?”. *Yeni Fikir Dergisi*, 21, 1330: 655-658.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. *İzmir Konferansları*. İzmir: Selanik Matbaası, 1331.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. *Terbiye İlmi*. İstanbul: Matbaa-yı Orhaniye, 1332.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. *İçtimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye*. İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1923.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “Meslek Mektepleri –Türkiye Meslek Mekteplerinin Islâh ve Te’sisi”. *Muallimler Mecmuası*,51-52, (Mayıs-Haziran 1927): 2157-2171.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “Okutan, Öğreten, Evrimen”. *Yeni Adam Gazetesi*,115,(Şubat 1936):2.

Baltacıoğlu, İ. Hakkı. *Toplu Tedris*. İstanbul: Sebat Basımevi,1938.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “Maarif Şurası Münasebetiyle Öğretmen”. *Yeni Adam Gazetesi*, 233,1939:2.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. *İçtimai Mektep*. Ankara: Maarif Matbaası, 1942.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “Üniversiteye Doğru”. *Yeni Adam Gazetesi*, 506, (Eylül 1944):2-11.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. *Rüyamdaki Okullar*. Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul, 1944.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “Benim Derdim”. *Yeni Adam Gazetesi*, 567, (Kasım 1945):2.

Baltacıoğlu İsmayıl Hakkı. “Üniversite Muhtariyeti”. *Yeni Adam Gazetesi*, 596, (Mayıs 1946): 2-11.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “Pedagojim ve Köy Enstitüleri”. *Yeni Adam Gazetesi*, 659, (Temmuz 1950):2.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “İlkokulun Teknikleşmesi”. *Yeni Adam Gazetesi*, 672, (Ekim 1950):2.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. “Lise Reforması”. *Ulus Dergisi*, 10403, (Ocak, 1951):2.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. *Pedagojide İhtilâl*. İstanbul,1964.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. "Ulusları Yaratan Üç Etken: Din, Dil, Sanat". *Yeni Adam Gazetesi*, 887,(Temmuz 1975):4.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. *Talim ve Terbiyede İnkılâp*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995.

Bayraktar, Mehmet Faruk. “Baltacıoğlu İsmayıl Hakkı”. İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 5:36-38, Ankara: TDV Yayınları, 1992.

Binbaşıoğlu, Cavit. *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2014.

- Durkheim, Emile. *Eğitim ve Sosyoloji*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016.
- Erdoğan, İrfan. *Cumhuriyetçi Muhafazakâr İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Eğitim İnkılapçısının Hayatı*. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2018.
- Ertürk, S. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1975.
- Gökalp, Ziya. *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1973.
- Kafadar, Osman. *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.
- Karakaş, Ömer. *Atatürk ve İnönü'nün İki Millî Eğitim Bakanı (Saffet Arıkan ve Hasan Ali Yücel) Döneminde Kültür Siyaseti (1935–1946)*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 2006.
- Kirby, Fay. *Köy Enstitüleri*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2018.
- Korkmaz, Hünkar - Kaptan, Fitnat. "İlköğretim Fen Öğretmenlerinin Portfolyolarının Uygulanabilirliğine Yönelik Güçlükler Hakkındaki Görüşleri". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13/13, 2003:159-166.
- MEB. "Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu". 2018.
- MEB. "Tasarım Beceri Atölyeleri İçin Öğretmen Kılavuz Kitabı", Erişim:15 Ocak 2021. <http://www.meb.gov.tr/tasarim-beceri-atolyeleri-icin-ogretmen-kilavuz-kitabi/haber/22349/tr>
- Obuz, Ömer. *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Düşünce Dünyası*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2015.
- Orkun, A. Y. "Türkiye'de Gençlik Hareketleri. (Baltacıoğlu ile yapılan röportaj)". *Yeni Adam Gazetesi*, 818, (Ekim 1969):1.
- Özcan, Ufuk. "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eklektik Reformizmi: Geleneğin Modernleştirilmesi ve İnkılâbın Konserve Edilmesi". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 10/37, (Temmuz-Ağustos-Eylül 2013):155-178.
- Özmen, Murat. "Öksüz Yamalığı-Köy Enstitüleri". Erişim: 20 Ekim 2020. <https://gazetecimustafaekmekci.com/node/54>
- Rousseau, Jean Jacques. *Emile ya da Eğitim Üzerine*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- Şişman, Mehmet. *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014.
- Tezcan, Mahmut. *Eğitim Sosyolojisinde Çağdaş Kuramlar ve Türkiye*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1989.
- Tezcan, Mahmut. *İ. Hakkı Baltacıoğlu Yaşamı ve Hizmetleri*. Yayına Hazırlayan: A. Ferhan Oğuzkan, Türk Eğitim Derneği IV. Anma Toplantısı, Ankara: Gün Ofset, 1996.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.
- Tozlu, Necmettin. *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Variş, Fatma. *Eğitim Bilimine Giriş*, İstanbul: Alkım Yayınları,1998.